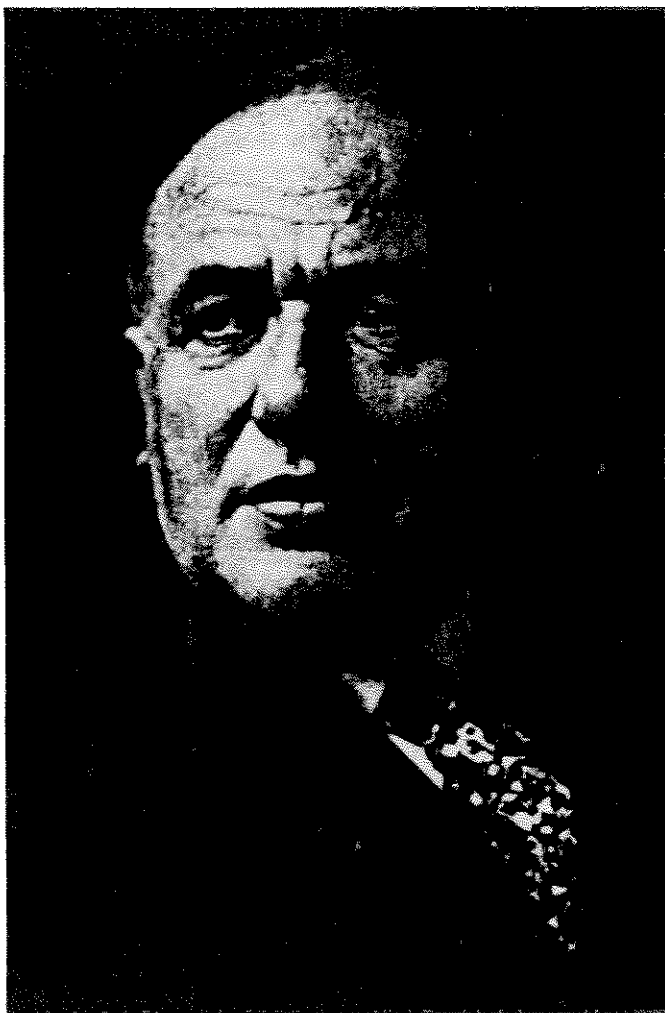

"המצפון הערני במואביט"

פאול שלזינגר וכתבותיו על דיוני
בית המשפט בעתון "פּוּסִיֶּשֶׁה"
צייטונג

ברנד סזמן

Paul Selinger

פורטרט של פאול שלזינגר, שחתם בכינוי סלינג

אחרי החמוטטות הקיסרות הגרמנית והאירועים המהפכניים בחורף 1918/19 בגרמניה, הוטלו גם על המערכת המשפטית והעתונות משימות פוליטיות וחברתיות. שתיהן היו מוכנות רק במידה מוגבלת למשימות אלה. אין פלא, אפוא, שבויכוח על האופי הדמוקרטי של רפובליקת ויימאר הן הותקפו לרוב.

השיפוט, העתונות, ובעיקר הדיווח מאולם בית המשפט, לא ירדו עד 1933 מן הכותרות הראשיות. ולרוב לשלילה. "המשפט במדינתנו הוא שעורדיה הזועקת לשמים. הריאקציה הפועלת בו חותרת תחת אושיות הרפובליקה", הצהיר וולס, ציר הרייכסטג (בית הנבחרים בגרמניה) מטעם המפלגה הסוציאליסטית, כשהוא זוכה "להסכמה סוערת מן השמאל". "הישמרו ממערכת המשפט!", כתב ה"וולטבינה", כי את "מנגנון הוצאת הדיבה" מפעילים "מעוותי דין". גם המתנגד הפוליטי לא ניסח זאת ביתר מתינות. בהקדמה לספר "משפט כבול" של גוטפריד צארנוב (מינכן 1930) כתוב: "הספר מופנה נגד האספסוף הפרלמנטרי, המנסה להשתלט על אכיפת החוק, ונגד מערכת המשפט שהיתה לזונה".

אם כי רק במקרים מעטים היתה פגיעה באופן גלוי בעקרונות משפטיים, היחס הבלתי מאוזן של בתי הדין אחרי 1919 היה גלוי לעין. המשפטן הבווארי, ומאוחר יותר (1946/47) שר המשפטים, וילהלם הינגר, הצביע על חבר השופטים ה"מיני" ברובו, לא רק בהתייחסו למשפטים פוליטיים ומשפטי בגידה במולדת, אלא מתוך ידיעת הנוהל המשפטי היומיומי.

המריבות העזות ביותר התלקחו על הדיווח מבתי המשפט. בנושא זה עסקו וחזרו ועסקו הנהלת בתי המשפט, מפלגות ואיגודים. מדע העתונות, שהיה אז בחיתוליו, טיפל בנושא זה הן בדרך אקדמית והן בפומבי. הוא ראה את האידיאל של דיווח משפטי בכך, "שהוא יעצב את ההבנה המשפטית של הציבור לאור מקרים טיפוסיים ויטפח את זרימת חיי המשפט על ידי סיווגם והערכתם במסגרת ההתפתחות הכוללת" (אמיל דוביפאט). ב"1928 הצהירה "האגודה לשיתוף פעולה של העתונות הגרמנית" שיש למנוע את הניצול הסנסציוני של משפטים בסגנון העתונות ה"זולה", ושמתפקידה של העתונות לחזק את חוש הצדק ואת העניין בצדק של הציבור הרחב. מבלי לשים לב לטון הלמדני של הצהרת האגודה, בולטת בה המשימה העיקרית של הדיווח מזווית הדיון המשפטי: רק כתבה נאמנה לאמת מבחינה סובייקטיבית, מגוססת בצורה מובנת, יכולה

"בקושי נמלט מצל"ש"

באמצעות העניין הפסיכולוגי ניסה סלינג בכתבותיו להתנגד לפולחן הסעיפים הנפוץ ולבזו כלפי ההדיוטות בשיפוט העונשין. מודגשת ביותר היתה מעורבותו החברתית:

את היסוד לידיעותי המשפטיות הנחתי בהיותי שוליה בפירמה ותיקה, מכובדת מאד, בענף הטקסטיל. מכיוון שאף אחד מן הבנים והחתנים של בעל הפירמה לא נעשה עורך דין, לא ניהלה הפירמה עקרונית משפטים. לכן הוא הוציא את יצר הלחימה המתוסכל בתוך תחומי בית העסק, ביחוד עלי. בכל שניים-שלושה חודשים קרה, שהשוליה ושרת הבית גוסטב היו עסוקים בחצר האריזה. היתה זו מסורת מקודשת שביצוע העבודה בחצר האריזה ימשך תמש שעות. למעשה הצריכה עבודה זו

שלינגר היה כתב לענייני משפט. באיור – פרפרזה גרמנית משנות ה-20 על ציור של דומיניק – אלת הצדק על פצצה

להגדיר את תחומי הסכסוך בין הפרט והחוק, בין התובע והפרקליט, בין המימצאים בכללותם ותחום השפיטה בפרט. השכלה משפטית והשכלה כללית מעל לממוצע מועילים. ידע יסודי בלבד אודות החוקים וסדרי הדין אינו מביטח עדיין כתבת-משפט טובה. יש להעניק לכתבי בית המשפט, תבע אחד החתומים על ההצהרה, "את אותה סמכות של מציאת הצדק, שמעניקים להדיוטות בתפקיד מושבעים."

כתבות בחתימת "סלינג"

תביעה זו העלה פאול שלינגר, יהודי שנולד בברלין ב-11 במאי 1878, והיה שוליה בענף הטקסטיל, סטודנט לגרמניסטיקה, תיאטרון ומוסיקה במינכן וברלין. בן 17 פירסם את הרומן הראשון שלו, בן 25 שיחק בקברט של "אחד-עשר התלויים" במינכן; בן שלושים כתב ביקורות מוסיקה ותיאטרון עבור ה"שאווינה" של זיגפריד יעקבסון, מ-1923 עד 1926 עבד עבור ה"וולטבינה". הוא חיבר סיפורים, פיליטונים, ספרים מבדחים – מאויירים ברגישות על ידי וולטר טריר – ותריסר רומנים. היתה להם הצלחה חולפת, אולם הם לא השפיעו על ההיסטוריה של הוצאות הספרים אולשטיין ופרופיליאום. אפילו ההתקשרות עם סמואל פיישר השאירה את שלינגר בצל; ספרו הגדול של מנדלסון, "ס. פיישר וההוצאה לאור שלו", עובר עליו בשתיקה.

עקבות מרשימים אפשר למצוא במקום אחר ובשם אחר. מאז 1924 הטביע שלינגר את חותמו בטור הכתבות מבית המשפט בעתון "פּוּסִיֶּשֶׁה צִיִּטונג", כ"סלינג". עד כדי כך הטביע את רישומו על דפי ההיסטוריה העתונאית, שסיפרו שליד קברו שאל אחד מעמיתיו: "מדוע דווקא הוא, מבין כל בני האדם, שנועדו להיות שופטים, נשאר רק צופה בהליכות המשפט?" פירסומו מתבסס על הקובץ "משפטן אמיתי", שהופיע לאחר מותו. רוברט קמפנר, אז פקיד מיניסטריון פרוסי כבן שלושים, כתב ספר בשם "שופטים ונשפטים". אם אנו מציינים היום את סלינג, אנו מזכירים את העתונאי שתרום את המירב "להסב למערכת המשפט את תשומת הלב הראויה" בעתונות, כפי שביטא זאת שר המשפטים של ויימאר, גוסטב ראדברוך: "סלינג אינו מקלל את חוק העונשין בפתוס האתי של טולסטוי. הוא אינו מסתכל על אנשי המשפט במבט המרושע של חדות ראייה סרקסטית כדומיניק. בהסתכלו על ענייני המשפט הוא עומד קרוב ביותר לספקנות המחייכת של אנטול פראנס." כתיאורים של בני זמנו מוצאים שוב ושוב את האיפיונים הבאים:

מה שבלט אצלו היה ראשו. לעיתים היה ראש זה עטור זר שערות אפרפר רב עוצמה. אבל כל מבט שהופנה אליו הכחין מיד: לא שיער האמן העניק לראש בולט זה את כוח המשיכה, אלא הפנים. מצח חרוש קמטים חלש על פניו, ומהם קרנו זוג עיניים ספוגות רוחניות בעלות עומק הבעה מיוחד. הגבות העבותות נראו כמאיימות. אבל הפה בעל השפתיים הרחבות, המעוגלות-רכות, ביטאו שמחה חושנית. וחיכוך גילה טוב לב של הבנה לזולת. מי שפגש פנים אלה, הרגיש את האישיות! (קלנישה צייטונג).

אורך הרוח. לבנות אותה כמעט לא יותר יקר מלהניח לכלב לשוטט בלי מחסום לפיו. והוא שב לביתו ויכול היה לספר לילדיו, שבקושי נמלט מצל"ש.

"מטאטא ברזל"

הביקורת של סלינג מוטחת כלפי כל מי שלוקח חלק במשפט: אב בית הדין, התובע, השופטים, המושבעים, הסניגור והמומחים. ביקורתו אינה פוסחת גם על ציבור הנוכחים או על עמיתיו: "על דעתו של מי עלה לדרוש, ששופטים חייבים להיות בעלי אישיות שלמה ונוסף על כך אנשים יודעי כל? דרישה כזאת פירושה לסגור את כל בתי המשפט. דרך אגב, ביחס לשופט, זה לא כל כך נורא. שהרי יש אינסטנציות לערעור ובדיקה. אולם מה קורה, אם מונטי יעקובס, קר, פקטור, ארינג, אנגל, פכטר [שמות של עתונאים] טועים? התמימות בכבודה ובעצמה היא בידיים הבטוחות של העניין הגרוע ביותר."

הביקורת של סלינג היתה בהירה, אולם מתונה בדרך מיוחדת: רחוקה מהשמצה, רוע צדקני, קרירות מנוכרת, חריפות פוצעת ושלילה משפילה. אפילו התקפותיו החריפות ביותר היו נעדרות שאון קרב עתונאי. כאן יש להזכיר את הריב עם שר המשפטים אריך אמינגר, שהרפורמות שלו הובילו לדחיקת רגליהם של הדיוטות מן השיפוט. בעיני סלינג היתה השתתפותם גורם שעליו מתבססת כל מדינה דמוקרטית.

סלינג לא חיכה עם הצעותיו לרפורמה, עד "שתימלא הארץ תודעת הגינות" או "יושר אמיתי". בניגוד למה שכתב טוכולסקי ב־13 במרס 1919 ("אנחנו השליילים") — הוא היה משוכנע, שלכל הפחות חלק מהרפורמות ניתן "לבצע באמצעות הוראות", ושמהאחרי הרעיון, שיש להתחיל את הטיהור ב"מטאטא ברזל", "באמצעות שינאה, באלמות", מסתתרת בסופו של דבר התפיסה, שניתן לתאר את הפוליטיקה בצורה הולמת ולנהל ויכוח פובליציסטי רק בעזרת מונחים צבאיים.

המונחים שהשתמשו בהם ב"וולטבינה" או ב"טאגבוך" והחזיונות שהרעלו שם מוכרחים היו לדחות את סלינג בגלל הוויתור המודע על ענייניות, אבחנה ורגישות ובגלל הצדקנות הראונית. הערת ההספד של סטפן גרוסמן ב"טאגבוך" מבטאת את הניגודים: "... עד כמה שונה ראינו את אותם עניינים: הייתי חדור אי אמון זועם, לוחם, מלא שינאה נגד יומרת השיפוט" (1929).

במקום בו נחוצים מטאטאי ברזל, יש לסלק את הרקוב, את הרע, את הלכלוך ואת הזוהמה. במקום בו שולטת השינאה והאלימות, אין לדבר על שינויים והדגשת הבדלים או על שיקום או פשרה מפייתת. להיפך: חלק מן האידיאלים של תהליך של אמנסיפציה פוליטית בן מאות שנים מוקפא ונחשף כ"דעות קדומות של מוסר בורגני", כביטוי כביכול של "שלווה דשנה, שבעה". הבכירה המסוכנת של מבקרים אלה היא: קריאות הסכמה או סקילה, כי "המפתח להיסטוריה או פתרון כל החידות" כבר נמצאו (חנה

רק שעתיים. גוסטב והשוליה הלכו תחילה אל בית המרוח לאכול את ארוחת הבוקר, ואחר כך, במצב רוח מרומם, אל בית המשפט הפלילי הסמוך, כדי להיות נוכחים בשיפוט כמה פושעים. כך באתי למואביט. [מואביט" כינוי לבית המשפט הפלילי בברלין, על שם הרובע בו היה מצוי.] כאן התרחשו הסרטים של גוסטב ושלי... אני מחפש באולם בית המשפט את המניעים הנפשיים של האנשים המופיעים כאן, הנאשמים, העדים. איני יכול גם שלא לנסות לחדור אל לבבות התובע והשופט. התמונה המתקבלת מעוררת בי עצב, התקוממות, פחד, רחמים, בוז, עליונות, תאוות לעג, אהבה ושנאה. ואז אני מנסה לשחזר את הרגשתי ולהעבירה לקורא.

משני קטעים של הכתבות מבית המשפט ניתן לפחות לשרטט את הצורות, העיצוב וההיגדים של דגם הדייווח שפיתח סלינג. המובאה הראשונה נלקחה מן ה"מחזור" למשפט-המחול (7 בנובמבר 1921):

ההצגה המיוחדת של המחול התנהלה בסדר מופתי הודות לכימוי המזהיר של המנגנון המשפטי... אב בית הדין פקד שהמוסיקה, שלגביה טענו, שהיא הקובעת את קצב כל הקצבים — (איך אפשר להתבטא?) — תנוגן לפני ההצגה ובהקשר עימה. אב בית הדין יצא כמובן מן ההנחה, שעם כל ירידה משמעותית של המסך יישמע קטע אחר של "הוואלס הטרגי" מאת פורטר-לרינג. וזה עשוי היה בלי ספק להיות מעניין... המוסיקה מתחילה. הכינור משמיע את הלחן האיטי של הוואלס על מיתר סול, מתנשא אל על, ריטרנדו קצר, לאחר שמונה תיבות נפסקת המוסיקה.

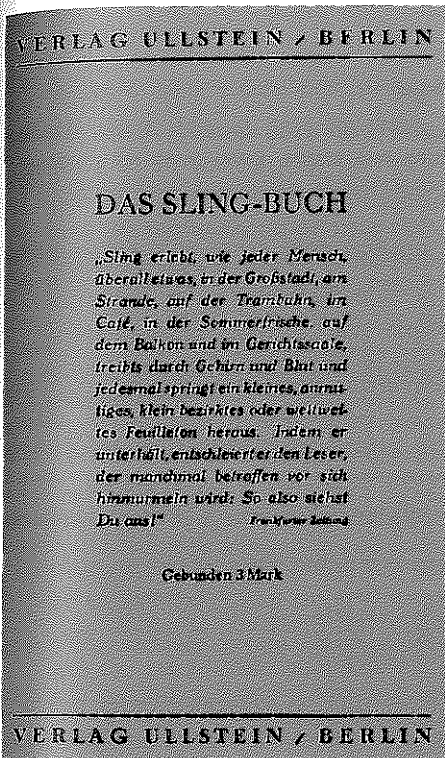
אני חשבתי שנשמע את המוסיקה בהקשר? שאל אב בית הדין. זו היתה כל המוסיקה — בהקשר... שתיקה — אך איוו שתיקה משמעותית! האם באמת מישו חזק? אני חשתי יותר את אותו שקט חגיגי, שמופיע כאשר בדיחה עוברת את גבול המגותך ומשתלבת בתולדות הטעייה האנושית.

הקטע הבא הוא ממרס 1925 הוא לקוח מהרשימה "כמה זה יעלה?" שתוכנה ביזוי חזקת המדינה ודגל הרייך:

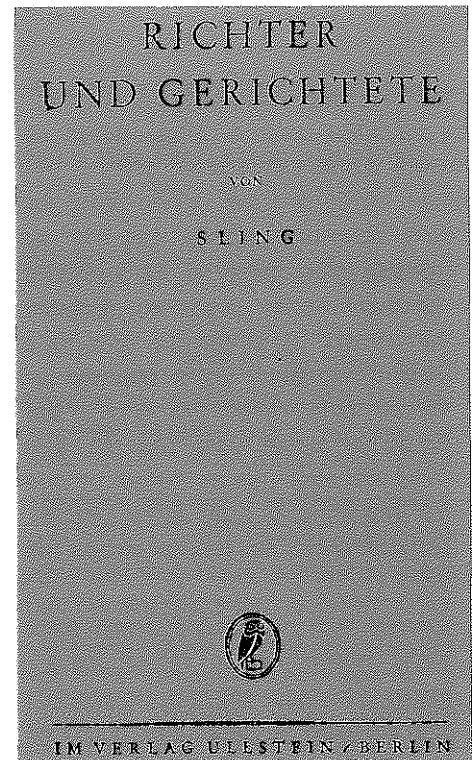
לפני השופטים הוא לובש שוב את ארשת פניו הערמומית. וכי לא היה הפרופסור פרויס, שחיבר את החוקה, יהודי? הוא [הנאשם] לא רצה כלל לקבל את דגל המדינה אלא את ארגון ה"רייכסבאנר". (הוא משתמש בכפל לשון: המילה הגרמנית Banner פירושה דגל. Reichsbanner = דגל המדינה, אולם זה גם שמו של הארגון הצבאי למחצה של המפלגה הסוציאלדמוקרטית.)

פרקליט המדינה מסביר, מדוע הכיווי היה פומבי, מדוע "חוקת היהודים" היא ביטוי מעליב, שלא לדבר על ביטויים אחרים. אולם מאידך הרי לא נגרם נזק כל כך גדול. חוץ מזה הנאשם הוא גם קצת לא נורמלי, על כן הוא יתבע הודש מאטר.

פתאום נעלמה ארשת הפנים הערמומית של הנאשם. לאחר עשר דקות קורא השופט את גזר הדין: קנס של 50 מרק (במקום שבועיים מאטר). עתה מחייך הנאשם בתחושת נצחון — ככל ערמומיות לבו. האם לא צדק? כמה זה כבר יכול לעלות, ברפובליקה המצוינת הזאת, בעלת

"שופטים ובתי משפט" – ספר של שלזינגר

"ספרו של סלינג" הופיע בהוצאת אולשטיין היוקרית

דקירה בסיף גמיש

על השגיאות, החולשות והמחדלים, על קוצר השגה חד-צדדיות ורישעות הצביע סלינג לא בתוקפנות פוגעת, אלא ב"פילוסופיה צוחקת" (רודולף אולדן), "בלב חם, מתבונן מלא הבנה, אך ללא סנטימנטליות זולה", כפי שהטעים ההיסטוריון הליברלי אריך אייק בהספדו על שלזינגר. הדקירה המכוונת היטב עם הסיף הגמיש תאמה את רוחו יותר מן המכה החדה כחרב הכבדה, הקהה בקצה. בדרך זו ניתן היה להציג את הצדק ואת ההגינות ביתר עקביות ושיכנוע לטובת כל הצדדים. ואם נחוצ, לעמוד לימין הרוצח וגם השופט. ב-1927 שירטט סלינג את דמות השופט של העידן החדש: "למה שהוא מייצר כפסק דין אין יותר אופי של מעיין הנחצב מצוק-סלע. אם השופט חדל להיות מכונת סעיפים, אם הוא חושף את החזה ויוצא לזירה, לא יחסרו לו יריבים אביריים". רוברט קמפנר כינה את סלינג "המצפון הערני של מואביט". מתנגדיו ראו בפעילותו של סלינג "טרור עתונות פוליטי" – "סלינגליזם", כליצנותו המורעלת של וילהלם שטאפל. עלה עליו ה"פלקישר באובאכטר" הנאצי, שמיקם את סלינג, כאב טיפוס של פעילות ההרס היהודית, "בשורה הראשונה של מזיקים חברתיים". מבקרים טובים הם בעליל "אנשים בודדים" ויש להם אמנם "הרכה קוראים, אך רק מעט ידידים" (רייך-דאניצקי). אדם כסלינג, בעל אופי מלא הומור אך עמוק עד אפילה, כתב כל ימי חייו נגד מלנכוליה והשלמה עם הגורל. ימים מעטים לאחר יום הולדתו החמישים, ב-11 במאי 1928, חסרו לו ידידים וגברה בדידותו.

מגרמנית: יהודה אלוני

ארנדט). באמצעות הדימוי של "מטאטא הברזל" הצדיקו את הטרור והרצח לא רק תנועות רדיקליות של הימין. אם תשתלט הדעה, שאפשר להשוות את הפוליטיקה לתהליכים של טיהור, ניקוי, שיוף או הקצעה, אפשר לכלול תמיד את ההוצאות להורג בחישובים פוליטיים. ומכאן לא רב המרחק הרוחני והמעשי להשלים עם השבכים הנושרים בעת ההקצעה.

הטענה, "שאורגיות הביקורת ההרסנית" (ה. ו. קוך) של קורט טוכולסקי, קרל פון אוסייצקי או היינריך מאן חתרו תחת הרפובליקה והיו אשמות בהתבססות הנציונלסוציאליזם, מצמצמת ומפשטת את הפרובלמטיקה. כאן מחליפים את הסיסמוגרף עם רעידת האדמה (מקס אגברכט). יחד עם זה הביאה המגמה של המפלגות הרדיקליות משמאל ומימין, שגברה במהלך תקופת ויימאר, למתיחת ביקורת ללא רחם ומבחינה עקרונית היה על הרפובליקה להעמיד בספק את הישגי "מפלגת-הדמו" (Demopartei) או "מפלגת-שטריוה" (Stresepartei). "האם גם בתוך השופט הליברלי ביותר", שאלו בהכפשה כוללנית, "לא חברי תליין, ששואף לערוף ראשים?" – ולא בצורת שאלה: "הריאקציה המשפטית והמיליטריזם עשו יד אחת. באמצעות השיפוט משיג המיליטריזם את מה שהפסיד במפלגות מאז 1914" ("וולטבינה", 15 במרס 1927). ביקורת זו שהוטחה לעיתים גם ברשעות ובהעמדת פנים של חשיפה, תרמה, לאורך ימים, יותר להחלשה מאשר לחיזוק כושר החשיבה ואופן ההתנהגות הרמוקרטיים. על קרקע זו צמחה החשיבה של אוהב-אויב, התנוונה הנכונות לחיפוש פשרה הגוזלת זמן ומתישה כוחות. אם הפרלמנטריזם אינו מתפקד, הסכיר אוסייצקי כעבור שנה, הסיבה היא, "שהכל התלכלך על ידי פשרות וספקולציות".